

MIRKO KRATOFIL, Zagreb

PRVE KRITIKE STULLIJEVA RJEČNIKA

Pojava trojezičnog rječnika Joakima Stullija, najvećeg od naših starijih rječnika, izazvala je pažnju znanstvene javnosti već za vrijeme desetogodišnjeg izlaženja (1801-1810). Znanstvenici onog vremena koji su postavljali temelje slavističkoj znanosti i eruditi koji su se zanimali za povijest i kulturu slavenskih naroda u svojim međusobnim dopisivanjima ostavili su dokaze kakvo je zanimanje izazvao Stullijev rječnik. O tome nam svjedoče sačuvane korespondencije Kopitara, Dobrovskoga, Zoisa i dr.¹

Sudovi izneseni o Stullijevu rječniku u pismima pojedina- ca bili su poznati samo korespondentima ili jednom užem krugu oko njih. Šira javnost koja se zanimala za slavističku proble- matiku mogla je informaciju dobiti putem tada jedinog medija: tiska. Objavljivanje kritika u tadašnjoj znanstvenoj periodici, odnosno znanstvenim djelima proširilo je informaciju o Stulli- jevu rječniku.

Prve informacije o Stullijevu rječniku javljaju se već za vrijeme njegova izlaženja. Dvije godine nakon izlaska Lexi- cona, prvog dijela rječnika, javlja se kronološki prva kritika. Josip Voltiggi² u predgovoru svog Ricsoslovnika illirickoga, italianskoga i nimacskoga jezika, Beč 1803, nabrajajući knji- ževnike i znanstvenike "Ilirika" spominje kao zadnjeg Stullija. Istaknuvši dugotrajan rad (preko četrdeset godina) Voltiggi ističe da je u Rječnik ušla cjelokupna građa "ilirskog" jezika. Objašnjavajući metodologiju Stullijeva rada naglašava da je on, osim što je iscrpio sve knjige i rukopise "ilirskih" narječja,

proputovao niz krajeva u kojima je u narodu skupio mnoštvo riječi do tada potpuno nepoznatih. Na kraju spominje ulogu d'Ayale, smatrajući da je ilirski dio rječnika svakako Stullijevo djelo, dok talijanski i latinski zasluga je drugoga, tj., kako proizlazi iz njegovih riječi, d'Ayale.

Voltiggijev prikaz nije još kritički intoniran, što je u skladu s njegovom koncepcijom "ilirskog" jezika. Međutim, u članku Bartolomeja Kopitara,³ koji izlazi 1809. u Annalen der Literatur und Kunst (kasnije preštampano u Kleinere Schriften, I, 1857. i istovremeno prevedeno na hrvatski u zadarskom Glasniku dalmatinskom), već su prisutni kritički momenti. Iznoseći historijat Stullijevih nepravilnosti oko tiskanja Rječnika i njegove sukobe s Lanosovićem, Kopitar zaključuje da je "ovo kao magaza puna robe od svake vrijednosti" te da se od Lanosovićeve intervencije nije moglo ništa očekivati.

"Otac slavenske filologije" Josef Dobrovsky prvi je kritički pristupio Stullijevo djelu. Već od objavljivanja prvog sveska Rječnika Dobrovsky se živo zanima za izlaženje slijedećih svezaka. Kada je izašlo čitavo djelo, Dobrovsky se na njega često osvrće, naročito u prepisci s Kopitarom. Tako u pismu od 2.6.1813. kritizira Stullijevo neznanje ćirilice te veli da je potcrtao sto krivo prepisanih mjesta.⁴

Časopis Slovanka, koji je Dobrovsky izdavao 1814. i 1815, bio je glavni slavistički časopis onog vremena i mjesto kritičkih prosuđivanja radova s područja slavistike. U njemu 1814. Dobrovsky objavljuje svoju kritiku Stullijeva Rječnika.⁵

Pažljivo proučivši Stullijevo djelo, Dobrovsky uočava niz grešaka. Utvrđuje da je Stulli nepotpuno iscrpio glagolske izvore te da ne poznaje dovoljno rusku i staroslavensku gramatiku. Iako se služio ruskim rječnicima, činio je to nedosljedno i s mnogo pogrešaka, smatra Dobrovsky. Tako je iz ruskog preuzimao i njemačke riječi, koje su u nj ušle kao tuđice. S gramatičkog stanovišta zamjera mu nepravilnu upotrebu rodova, singulara i plurala, infinitiva i prezenta. Također mu zamjera da nije vodio računa o porijeklu pojedinih riječi.

Našavši tolik broj zamjerki u Rječniku, Dobrovsky ipak nije potpuno negativno ocijenio to djelo. Na kraju kritike zaključuje da je Stulli nadmašio sve svoje prethodnike na leksi-kografskom polju.

Dok u svojoj Geschichte der slavischen Sprache und Lite-ratur nach allen Mundarten (1826) samo usput spominje Stullija, u postumno izdanoj Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur (1865)^o Pavle Šafarik kritički razmatra značenje Stullijeva djela. Nadovezujući se na mišljenje Dobrovskog isti-če da je Stullijev Rječnik bogat ali nekritičan magazin, rudnik za čiju je upotrebu potrebna velika pažnja da bi se odvojila ruda od jalovine. Iako vidi u Rječniku potpun nedostatak meto-de i kritike, divi se autorovoj ustrajnosti i marljivosti. I njega smeta nedosljednost u iskorištavanju izvora: dok je u rječniku našao riječi koje su mu bile od koristi u proučavanju stare srpske književnosti, nije našao neke obične (kao npr. iz Gundulića).

Šafarik također prvi iznosi misao da se u latinskom i ta-lijanskom dijelu nalazi mnoštvo riječi kojih nema u Rječoslož-ju, što je rezultat metode kojom se Stulli služio. Zaključuje da je Rječnik pored svega navedenoga riznica riječi u kojoj se nalazi mnogo dragocjenoga.

Šime Ljubić u svom Ogledalu književne poviesti jugoslav-janske (1869) govori o Stulliju i nastanku njegovog Rječnika.¹ Svoj sud o vrijednosti Rječnika temelji na Dobrovskom, kojeg izrijeком spominje.

Možemo zaključiti na temelju spomenutih kritika da goto-vo svi autori zamjeraju Stulliju na nekritičnosti izbora građe i kovanju niza riječi ali mu, također, svi priznaju veliko bo-gatstvo riječi koje je sakupio. Takvi sudovi ostali su uglav-nom potvrđeni do danas. Naročito je zanimljivo mišljenje Šafa-rika, koji uočava glavnu vrijednost Rječnika u njegovu tali-janskom i latinskom dijelu. Veća vrijednost talijanskog i la-tinskog dijela od hrvatskog proizašla je iz metode Stullijeva rada, tj. iz upotrebe Torinskog rječnika kao predložka. Prevo-

deći talijanske riječi, Stulli je uz njih donio mnogo više riječi i sinonima nego što nalazimo u Rječosložju. Posebna proučavanja bila bi potrebna da bi se pokazala kvaliteta i kvantiteta hrvatskih riječi u Lexiconu i Vocabolariju i Rječosložju.

B i l j e š k e

- 1 Pisma Dobrovskago i Kopitara v'povremennom porjadke.
Trud ord. akad. I.V. Jagiča. Sanktpeterburg, 1885. (Sbornik otdelenija ruskago jazika i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk, tom 39).
France Kidrič, Zoisova korespondenca 1808-1809, Ljubljana 1939.
France Kidrič, Zoisova korespondenca 1809-1810, Ljubljana 1941.
- 2 Ricoslovník (Vocabolario-Wörterbuch) illiriskoga, italianskoga i nimackskoga jezika s' jednom pridpostavljenom grammatikom illi pismenstvom: sve ovo sabrano i sloxeno od Jose Voltiggi Istriana. U Bescu (Vienna) 1803, U Pritesctenici Kurtzbecka, str. 20-21 nepaginiranog uvoda koji nosi naslov "Lecturis".
- 3 Bart. Kopitar, Kleinere Schriften sprachwissenschaftlichen, geschichtlichen, ethnographischen und rechtshistorischen Inhalts. Herausgegeben von Fr. Miklosich. Wien, Friedrich Beck's Universitäts-Buchhandlung, 1857. I. Theil, str. 14-16.
Glasnik dalmatinski, 9, 1857, br. 101/18.12, str. 4.
- 4 Pisma Dobrovskago i Kopitara..., str. 340.
- 5 Slovanka. Praha 1814, str. 226-229.
- 6 Paul Jos. Šafarik, Geschichte der illirischen und kroatischen Literatur, Prag, Verlag von Friedrich Tempsky, 1865, str. 111-114.
- 7 Šime Ljubić, Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske, Rijeka 1869, knj. 2, str. 471.